

Sınıf Yönetimi Bağlamında Öğretmenlerin Öğrencilerine Yönelik Kullandıkları Hitaplar: Türkiye’de Öğretmenler Öğrencilerine Nasıl Sesleniyor?

Addresses Used by Teachers to Their Students in the Context of Classroom Management: How Do Teachers Address Their Students in Turkey?

Ali CULHA*

Öz

Öğretmenlerin öğrencilerine yönelik tercih ettikleri hitap biçimleri sınıf yönetiminde dikkate alınan bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okullarında öğretmenlerin öğrencilere nasıl hitap ettiklerini ortaya çıkarmak ve bu hitapları tercih etme gerekçelerini anlamaktır. Temel nitel araştırma deseniyle gerçekleştirilen araştırmanın verileri 58 ilkokul ve ortaokul öğretmeniyle yapılan birebir görüşmelerle toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği tercih edilmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerine hitap ederken anne, baba, abla ve ağabey şefkatiyle, biraz da öğrencinin ismini bilmemenin verdiği refleksle oğlum, kızım ve evladım gibi ebeveynlik hitaplarını sık sık tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerin özellikle isimlerini bilmeleri halinde öğrencilere daha çok isimleri, nadiren de soy isimleri ile hitap ettikleri belirlenmiştir. Son olarak da bu hitapların dışında yakışıklı, güzelim, tatlım, aslanım, bebeğim ve çiçeğim gibi iltifat hitaplarının tercih edildiği görülmüştür. Bu bulgular ve literatür doğrultusunda en doğru yaklaşımın öğretmenlerin, öğrencilere isimleriyle hitap etmeleri olduğunu söylemek mümkündür. Öncelik olarak isim kullanımını daha doğru bulmakla birlikte, Türk kültürünün özelliklerinden kaynaklanan oğlum/kızım, yavrum ve evladım gibi ebeveynlik hitapları nispeten kabul edilebilmektedir. Ancak iltifat hitaplarını kullanmanın hem öğretmen hem öğrenciler için sakıncalı ve riskli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hitap, Okul, Öğrenci, Öğretmen, Sınıf Yönetimi, Seslenme

Abstract

The forms of address preferred by the teachers towards their students are accepted as an element taken into consideration in classroom management. The purpose of this research, to reveal how teachers

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, E posta: aliculha@harran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5215-0823.

address students in primary schools and to understand the reasons for preferring these addresses. With the basic qualitative research pattern, the data of the research carried out with 58 primary and secondary school teachers were collected through interviews. Content analysis technique was preferred in the analysis of the obtained data. While addressing the students of the teachers with the compassion of mother, father, older sister and brother, a little too it has been revealed that they often prefer parenting addresses such as my son, daughter and son, due to the reflex of not knowing the student’s name. In addition, it has been determined that teachers often address students by their first names and rarely by surnames, especially if they know their names. Finally, it was seen that complimenting addresses such as handsome, beautiful, sweetheart, lion, baby and flower were preferred apart from these addresses. In line with these findings and the literature accurate it is possible to say that the approach is for teachers to address students by their names. Although I find the use of the name more correct as a priority, parenting addresses such as my son/daughter, my baby and my child, which stem from the characteristics of Turkish culture, are relatively acceptable. However, using compliments is thought to be inconvenient and risky for both teachers and students.

Keywords: Address, School, Student, Teacher, Classroom Management, Call

Giriş

Sınıf yönetimi, sınıf içi etkinlikleri öğrenme odaklı olarak etkili bir biçimde düzenleyip sürdürme ve öğrenci davranışlarına rehberlik etme sürecidir (Turan, 2020). Bu süreçteki iletişim ve etkileşim stratejileri öğrencilerin eğitim ve öğrenme deneyimlerini etkilemektedir (Youssef, 2003). Bu noktada bir iletişim ögesi olarak hitaplar öne çıkmaktadır. Sınıf yönetimi ile ilgili literatür öğretmenin öğrenciye özellikle ismi ile hitap etmesi gerektiğini ve bunun olumlu etkilerini vurgulamaktadır (Başar, 2016; Ada, 2019; Büyükalın Filiz, 2017; Canel, 2020). Ancak öğrenci sayılarını göz önüne alındığında, öğrencilerin isimlerini öğrenmenin kolay olmadığı ve öğretmenlerin farklı hitaplar kullandıkları bilinmektedir. Bu çalışma da öğretmenlerin öğrencilerine nasıl hitap ettikleriyle ilgilidir. Öğretmenlerin öğrencilerine yönelik tercih ettikleri hitap biçimleri istenmeyen öğrenci davranışları ile mücadele etmede ve sınıf yönetiminde dikkate alınan bir unsur olarak kabul edilmektedir. Hitaplarla ilgili eğitim alanındaki çalışmalar incelendiğinde oldukça sınırlı sayıda olduklarını söylemek mümkündür. Afful (2006), üniversite öğrencileri arasındaki hitap kelimelerini araştırırken, Özbay ve İpek (2015), ortaokul öğrencilerin birbirlerine hitaplarını, Aktaş ve Yılmaz, (2017) Eğitim Fakültesi öğrencilerinin birbirlerine hitaplarını konu edinmişlerdir. Karadüz ve Sayın (2015) öğretmenlerin derste konuşurken kullandıkları dil ve bu dilin öğrenciler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Öğretmenlerin öğrencilerine hitap biçimlerini sınıf yönetimi bağlamında ele alan herhangi bir araştırmanın öne çıkmadığı görülmüştür. Bu çalışma, literatürdeki bu açığı kapatmaya giden yolda bir adım atmak hedefiyle tasarlanmıştır.

Sınıf Yönetimi

Sınıf yönetimi temel bir öğretmen becerisi olarak yaygın bir biçimde ele alınır ve tartışılır. Genel olarak, sınıfta pozitif bir öğrenme iklimi oluşturma, öğrencilerin kendilerini özgürce ifade edebilmelerine ve potansiyellerini ortaya koyabilmelerine fırsat sağlama süreci olarak tanımlanabilir. Bu sürecin temelinde etkili zaman yönetimi ve iletişim vardır (Turan, 2020). Başarılı sınıf yönetimi öncelikle iyi bir öğretmen öğrenci iletişimi gerektirir. Bu yüzden öğretmenlerin iletişim becerilerine

sahip olmaları ve bunları sınıfta uygulamaları gerekir (Büyükalın Filiz, 2017). Eğer öğretmen bunda başarılı olursa sınıfta olumlu ilişkilerin gelişmesi muhtemeldir. Öğretmenlerin öğrencilerine yönelik hitap biçimleri, soru sorma amaçları ve biçimleri, öğrencilerden beklentilerini ifade etme şekilleri gibi hususlar göz ardı edilmemelidir (Sabancı, 2014).

Hitaplar

Hitaplar yer, zaman, durum ve miktar bakımından farklı dillerde farklı biçimlerde yer almaktadır. Bir dilin ifade gücünü ve iletişimin kültürel kimliğini yansıtır (Alkan Ataman, 2018). Hitap, konuşmada veya yazmada birisine seslenirken kullanılan kelime veya kelime gruplarıdır (Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics, 2010). Bir konuşma ya da yazılı bir metnin girişinde alıcıya ilişkin seslenme biçimleridir (Oğuz, 2011). Hitaplar, seslenen tarafından alıcının dikkatini uyandırıp konuşmaya çekmek, onun konuşmaya olan ilgisini devam ettirmeyi sağlamak için kullanılan, içinde hitap eden kişinin duygu, düşünce ve maksadını barındıran genellikle tümce başı vurgulu kelime türleridir (Alkan Ataman, 2018). Hitaplar, konuşmalardaki başlangıç sözcüklerini teşkil eden dil birimleridir. Genellikle bir konuşmayı başlatma işlevine sahip olan hitaplar, günlük yaşamda iletişim açısından son derece önemlidir (Aktaş ve Yılmaz, 2017). İnsanların birbirlerine hitap etme biçimleri genellikle yaşlarına, cinsiyetlerine, sosyal gruplarına ve kişisel ilişkilerine bağlıdır (Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics, 2010).

Hitap biçimleri, etkili iletişim için önemlidir ve geçmişten beri ilişki durumunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Yang, 2010). İnsanlar, iletişim sürecinde birbirlerine seslenirken hitap ifadeleri kullanırlar (Özbay ve İpek, 2015). Kullanılan bu ifadeler, bir toplumun davranışlarının, normlarının ve uygulamalarının tanımlanabileceği sözel davranışın önemli bir bölümünü oluşturur (Afful, 2006). Bu nedenle hitap ifadelerinin toplum dilbilimsel (sociolinguistic) bir olgu olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla içinde bulunulan topluma, kültüre, coğrafyaya, sosyal sınıfa, yaşa ve cinsiyete göre değişen hitap ifadeleri tercih edilebilmektedir (Aktaş ve Yılmaz, 2017; Alkan Ataman, 2018; Özbay ve İpek, 2015). Değişen kültür ve dillerde görgü, saygı, ve nezaket kuralları çerçevesinde hitap ifadeleri de farklılaşmaktadır (Keser ve Pachulia, 2021). Dolayısıyla formal ve informal iletişim sürecinde kullanılan bu hitap ifadelerinin ortam ve şartlara uygun olması gerekir (Özbay ve İpek, 2015). Örneğin iletişim sürecinde yer alan kaynak ve alıcının yakınlık durumu, yaşları, cinsiyetleri, sosyal statüleri, rütbeleri, eğitim durumları, meslekleri, mesleki hiyerarşileri ve amaçlarına göre farklılık gösterebilir (Aktaş ve Yılmaz, 2017; Alkan Ataman, 2018; Yang, 2010).

Bu araştırmada öğretmenlerin öğrencilerine yönelik hitap biçimleri gibi her bireyin okul yaşamında yaşaması muhtemel bir olgu sınıf yönetimi bağlamında konu edinilmiştir. Araştırmanın problem durumu, verilerin nitel yöntemlerle toplanmasını gerekli kılmıştır. Araştırmada ilköğretim okullarında öğretmenlerin öğrencilere nasıl hitap ettiklerini ortaya çıkarmak ve bu hitapları tercih etme gerekçelerini anlamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

- İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler öğrencilerine seslenirken hangi hitapları tercih etmektedirler?
- Öğretmenlerin bu hitapları tercih etme gerekçeleri nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma, nitel bir araştırmadır. Araştırmanın tasarlanma sürecine ilişkin desen, verilerin nasıl toplandığı ve nasıl analiz edildiği, katılımcıların özellikleri, geçerlik ve güvenilirliği artırma çabaları ve araştırmanın sınırlılıkları aşağıda açıklanmıştır.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, eğitim alanında tercih edilen en yaygın araştırma biçimlerinden biri olan temel nitel araştırma deseni ile tasarlanmıştır. Bu desenle tasarlanan araştırmalarda insanların hayatı ve dünyayı nasıl anlamlandırdıkları ortaya çıkarılır ve yorumlanır (Merriam, 2018). Araştırmada, öğretmenlerin öğrencileri için kullandıkları hitap biçimlerinin ortaya çıkarılması ve yorumlanması söz konusu olduğundan temel nitel araştırma deseni benimsenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama sürecinin başında araştırmanın amacı doğrultusunda görüşmelerde sorulması istenen sorular ve yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan form eğitim bilimleri alanında uzman bir akademisyen ile bir lisede görev yapan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenine görüş ve eleştirileri alınmak üzere sunulmuştur. Öneriler doğrultusunda görüşme formu yeniden şekillendirilmiştir. Görüşme formunun kişisel bilgilerle ilgili bölümünde öğretmenlerin yaş, branş, okul görev yapılan kademesi, mesleki kıdem ve öğrenim durumu gibi sorular yer almıştır. Formun ikinci bölümünde öğretmenlerin öğrencilerine yönelik tercih ettikleri hitap ifadelerinin neler olduğu ve bu hitap ifadelerini tercih etme gerekçelerini açıklamalarına yönelik sorular yer almıştır.

Araştırmanın verileri ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerle yüz yüze görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerine hitap biçimleri kendilerinin düşünce ve yaşantıları ile ilgili olduğu için bireysel ve yüz yüze görüşmeler tercih edilmiştir. Bireysel görüşmeler daha çok duygular, düşünceler ve yaşantılar gibi durumların ortaya çıkarılmasında daha çok tercih edilir (Merriam, 2018). Araştırmanın verileri, iki ilkokul ve iki ortaokulda toplanmıştır. Okulların belirlenmesinde araştırmacının bölgeye hâkim olması etkili olmuştur. Aynı merkez ilçede yer alan ve benzer sosyoekonomik düzeye sahip okullar tercih edilmiştir. Okul yöneticileri ile görüşülerek öncelikle araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Okul yöneticilerinin tamamı araştırmaya destek vermeyi kabul etmişlerdir. Okul yöneticilerinden onaylarının ardından görüşmeler yapılmıştır.

Verileri toplamak üzere yapılması planlanan görüşmelerin tamamının gönüllülük esaslı gerçekleşmesine özen gösterilmiştir. Katılımcıların tamamının rızası alınmıştır. Görüşmelerde eğitim faaliyetlerinin aksamamasına özen gösterilmiştir. Görüşmeler sessiz ve öğretmenlerin kendilerini rahat hissedebilecekleri ortamlarda (öğretmenler odası, rehberlik servisi veya müdür yardımcısı odası) yapılmıştır. Yapılan görüşmelerin tamamı yazılı olarak kaydedilmiştir. Görüşmeler, ortalama 20 dakika sürmüştür.

Araştırmanın verileri içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde kapsamlı nitel veriler anlamlı bir biçimde daha öz ifadelerle indirgenir (Patton, 2014). Araştırmada öğretmenlerin tercih ettiği hitap ifadeleri kod olarak kabul edilmiştir. Ardından bu kodlar anlamlı yakınlık gösterecek şekilde kümelenmiş ve temalar oluşmuştur. Bulgular bölümünde detaylı bir biçimde aktarılan bu kod ve temalar, doğrudan alıntılarla zenginleştirilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları Şanlıurfa/Karaköprü'de yer alan iki ilkokul ve iki ortaokul olmak üzere dört okulda görev yapan öğretmenlerden oluşmuştur. Katılımcılar maksimum çeşitleme stratejisiyle oluşturulmuştur. Katılımcılar arasında hem sınıf hem branş öğretmeni olmasına, hem genç hem de tecrübeli öğretmenlerin yer almasına ve hem kadın hem de erkek öğretmenlerin yer almasına özen gösterilmiştir. Araştırmaya katılması öngörülen öğretmenlere öncelikle araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgilendirici konuşmanın ardından araştırmanın etik prosedürü çerçevesinde araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerden önceden hazırlanan onam formunu imzalamaları istenmiştir. Bu bağlamda katılımcılara ilişkin kişisel verilerin güvenliğine özen gösterileceği ve araştırma bulgularının bilimsel amaç dışında kullanılmayacağı belirtilmiştir. Bu formu imzalayarak araştırmaya katılmayı kabul eden 58 öğretmen araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Katılımcıların gerçek isimleri yerine araştırmada her birine rumuz verilmiş, doğrudan alıntılar yapılırken rumuz kullanılmıştır. 27'si kadın, 31'i erkek olan öğretmenlerin 26'sı ilkokullarda, 32'si ortaokullarda görev yapmaktadır. Mesleki kıdemleri 2 yıl ile 26 yıl arasında değişmektedir. 21 öğretmen sınıf öğretmeni, diğer 37 öğretmen branş öğretmenidir.

İnanılrlık

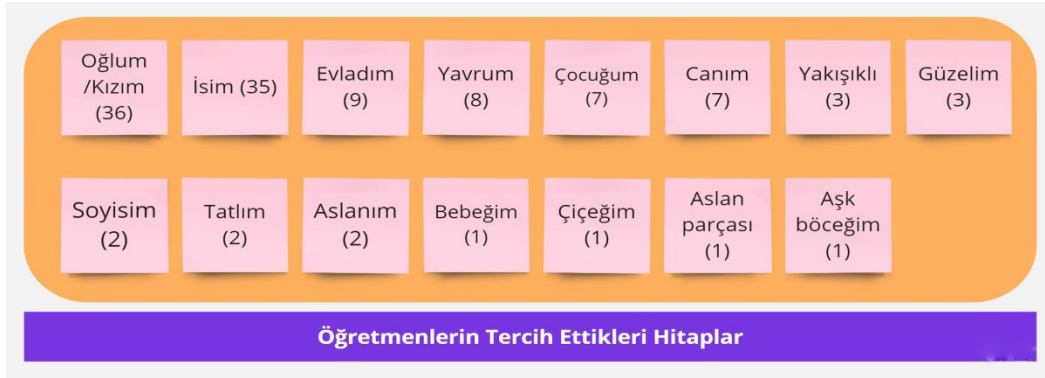
Araştırmanın tüm aşamalarından etik ilkelere özen gösterilmiştir. Verilerin analizinde ayrıntılı betimlemelere ve doğrudan alıntılara sık yer verilmesi nitel verilerin güvenilirliğine katkı sağladığından (Creswell ve Miller, 2000) bulgular bölümünde doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Sınırlılıklar

Araştırmanın verileri aynı okul bölgesinde, sosyoekonomik açıdan orta düzey sayılabilecek benzer yapıdaki okullardan toplanmıştır. Farklı sosyoekonomik yapıya sahip okul bölgelerinde benzer araştırmalar yapılabilir. Ayrıca araştırma verileri ilkokul ve ortaokullardan toplanmıştır. Liselerde öğretmenlerin öğrencilerine yönelik hitapları farklılaşabilir.

Bulgular

Araştırma verileri, öğretmenlerin tercih ettikleri hitap ifadeleri ve bu hitapların tercih edilme gerekçesi olmak üzere iki bölümde sunulmuştur. İlk olarak öğretmenlerin tercih ettikleri hitaplar birer kod olarak kabul edilmiş, bu kodlar anlamlı bütünlük oluşturacak şekilde temalar şeklinde kümelenmiştir. Katılımcıların birden fazla hitap ifadesi kullandıklarını ifade etmeleri, ortaya çıkan kodların sayısını arttırmıştır. Şekil 1'de araştırmanın ilk sorusuna yönelik bulgular verilmiştir.

Şekil 1. Öğretmenlerin Tercih Ettikleri Hitaplar

Şekil 1’de araştırmaya katılan öğretmenlerin tercih ettikleri hitaplar frekanslarıyla birlikte verilmiştir. Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4’de bu hitapların kümelendiği temalar ve kullanılma gerekçeleri paylaşılmıştır.

Şekil 2. Ebeveynlik Hitapları ve Kullanılma Gerekçeleri

Şekil 2’de görüldüğü üzere ebeveynlik hitapları kapsamında öğretmenler oğlum/kızım ağırlıklı olmak üzere evladım, yavrum ve çocuğum gibi hitapları kullanmaktadırlar. Daha çok bu hitapları tercih eden ortaokulda görev yapan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Ö4, “*Öğrencilerimi kendi öz evladım, çocuğum gibi gördüğümünden bu hitapları tercih ediyorum, onlarla arkadaş olmayı, onlara anne-baba gibi yakın olmayı istiyorum...*”, genç Matematik Öğretmeni Ö13, “*...Bu hitaplarla öğrenci kendini daha değerli hissediyor...*”, Ö34, “*...Günün büyük bir bölümünü birlikte geçiriyoruz, bir aile ortamı oluşunca çocuk kendini daha güvende hissediyor, öğretmenini anne-baba gibi görmeye başlıyor...*”, 6 yıllık deneyime sahip ve bir ortaokulda görev yapan Ö9, “*Öğrencilere oğlum/kızım gibi hitaplarla seslenince öğrenciler kendilerini daha yakın ve güvende hissediyorlar, ayrıca öğrencileri ilk etapta tanımak zor ve isimlerini öğrenmek zaman alıyor, isimlerini öğrenene kadar da bu tür hitaplar kurtarıcı oluyor.*” şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin yoğun olarak kullandıkları bu hitapların temelinde öğrenciye anne, baba, abla ve ağabey gibi bir büyüğünün sosyal rolü ile yaklaşma düşüncesi, çocuğun kendini güvende hissetmesini sağlamak olduğu söylenebilir. Ayrıca öğrencinin ismini bilmemek de bu hitapların kullanılmasında rol oynamaktadır. Zaten bu hitapları

yaygın olarak ortaokul öğretmenlerinin tercih ettiği görülmektedir. Zira branş öğretmenlerinin birden fazla sınıftan dersine girmeleri bunda rol oynayabilir.

Şekil 3. Resmi Hitaplar ve Kullanılma Gerekçeleri

Şekil 3, resmi hitaplar çerçevesinde öğretmenlerin yaygın bir biçimde öğrencilere hitap ederken isimleri ve nadiren de soyisimleri ile seslendiklerini göstermektedir. Öğrencilere daha çok isimleri ile hitap eden genç sınıf öğretmeni Ö24, “...Öğrencilere isimleri ile hitap ederek kendisinin bireysel kimliği ile bağdaştırmaya ve daha sağlıklı bir iletişim sürecinin gerçekleşmesine özen gösteriyorum”, deneyimli sınıf öğretmeni Ö32, “Onların bir birey olarak değerli olduklarını onlara hissettirmek, onlara yakın olduğumu ve aramızdaki bağım güçlü olduğunu yansıtmak için hepsinin ismini bilir ve isimleri ile seslenirim. İsimlerini öğreninceye kadar her söz aldıklarında önce isimlerini söylemelerini isterim. Bu şekilde zaten kısa sürede isimlerini öğrenebiliyorum.”, göreve yeni başlayan ve henüz 3 yıldır görev yapan Ö44, “Her öğrenciye ismi ile hitap ederek ayrımcılık gibi olumsuz bir düşüncenin akıllarına bile gelmesini engellemeye çalışıyorum.”, Fen ve Teknoloji öğretmeni Ö55, “Öğrenciye ismi ile hitap etmek ve ismini unutmamak kendisini değerli hissetmesini sağlayabilir. Öğrencilere yönelik en uygun hitabın isimleri ile seslenmek olduğu kanaatindeyim.”, 26 yıllık sınıf öğretmeni Ö16, “... Aynı ismi taşıyan öğrenciler olabiliyor. Bu durumda onlara soyisimleri ile sesleniyorum.” ifadelerini kullanmışlardır. Bu öğretmenlerin öğrenciye ismi ile hitap etmeye önem verdikleri ve bunun için çaba gösterdikleri söylenebilir. Bu öğretmenler öğrencilerle olan yakınlıklarını isimlerini bilerek ve isimleriyle hitap ederek sağlamaya çalışmaktadırlar.

Şekil 4. İltifat Hitapları ve Kullanılma Gerekçeleri

Son olarak Şekil 4’de ise iltifat hitapları kapsamında, öğretmenlerin diğer hitaplardan daha seyrek ancak daha çeşitli olarak canım, yakışıklı, güzelim, tatlım, aslanım, bebeğim, çiçeğim, aslan parçası ve

aşk böceğim gibi hitapları kullandıkları görülmektedir. Türkçe öğretmeni Ö35, “...Bazen öğrencilere yakışıklı, güzelim veya aslanım gibi sıfatlarla hitap ederim. Bu sıfatları kullanırken rencide olmamalarını ve hoşlarına gitmesini dikkate alırım. Öğrenci sevildiğini hissettiğinden, benlik gelişimine de olumlu katkı yapacağını düşünüyorum.”, genç Sosyal Bilgiler öğretmeni Ö26, “...İsimlerden ziyade güzelim, aslanım gibi ifadeler kullanıyorum. Onları ailemden bir parça olarak görüyorum. Ayrıca bu ifadelerin onları mutlu ettiği kanaatindeyim. Yani bu ifadeleri kullanınca ben de mutlu oluyorum, onlar da.”, 6 yıllık deneyime sahip Sınıf Öğretmeni Ö39, “...Bu tür hitapların öğrencileri mutlu ettiğini düşünüyorum. Bu hitapları kullanmanın hep faydalarını gördüm. İlerleyen yaşlarda sorun olabilir ama ilköğretim döneminde sorun olacağını zannetmiyorum.” gibi cümlelerle görüşlerini açıklamışlardır. Bu tür hitapları tercih eden öğretmenlerin öğrencilerin mutlu olduğunu ve daha sıcak bir iletişim kurduklarını düşündükleri söylenebilir.

Tartışma

Bu araştırma, öğretmenlerin öğrencilerine yönelik kullandıkları hitap biçimlerini ve bu hitapları kullanma gerekçelerini ampirik olarak ortaya çıkarmak üzere tasarlanmıştır. Araştırmada ilk olarak öğretmenlerin yoğun olarak ebeveynlik hitapları şeklinde kategorize edilebilecek oğlum, kızım, evladım, yavrum ve çocuğum gibi hitapları tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu hitaplar öğretmenlerin öğrencileriyle iletişimlerinde onları kendilerine yakın görmelerinden ve motive etmeye çalışmalarından kaynaklanabilir (Karadüz ve Sayın, 2015). Araştırma bulguları da öğretmenlerin öğrencileri kendi çocuğu gibi görmesi, aile ortamı oluşması, öğrencinin kendini değerli görmesi, yakınlık hissetmesi ve güvende hissetmesi gibi gerekçelerle bu tür hitapları tercih ettiklerini göstermektedir. Bu tür hitaplar Türk toplumunda eski metinlerde evlatlara yönelik kullanılan hitaplardandır. Ayrıca tanıdık ve yaşça küçük kişiler için kullanılan hitaplar arasında yer alır (Özbay ve İpek, 2015). Öğretmenlerin öğrenciye bu tür ebeveynlik hitapları ile seslenmelerinin ardında yakınlık, şefkat gösterisi, aile olma ve öğrencinin kendisini değerli hissetmesi gibi etmenlerin olduğu anlaşılmaktadır. Bu da sınıf yönetiminde öğretmenlerin işlerini kolaylaştırabilir. Bu tür hitaplar özellikle Türk kültürü bağlamında anlaşılabilir. Ancak bu tür hitapların olumsuz yansımalarının olması mümkündür. Bu noktada yaş, öğrenci kişiliği, aile yapısı, okul çevresi vs. gibi hususlarda dikkatli olunması gerekmektedir. İlk tercihin öğrencinin ismi ile hitap etme olarak belirlenmesi daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir. Zira sınıf yönetiminin ilkelerini göz önüne aldığımızda öğrenciye ismi ile hitap edilmesi konusunda bir görüş birliği vardır (Başar, 2016; Ada, 2019; Büyükalan Filiz, 2017; Canel, 2020). Bulgulara göre, öğrencilerin isimlerinin bilinmediği durumlarda öğretmenler bu hitapları kullanabilmektedirler. Özellikle branş öğretmenlerinin birden fazla sınıfın dersine girmesi nedeniyle kalabalık öğrenci gruplarıyla iletişim halinde olmaları, isim yerine farklı hitapları tercih etmelerine neden olabilmektedir. Bu durumda öğretmenlere isim kartları kullanmaları veya öğrencilerin fotoğraflarından yararlanarak en kısa sürede isimlerini öğrenmeleri önerilmektedir (Büyükalan Filiz, 2017; Sabancı, 2014). İsimler öğrenilene kadar, konuşma esnasında öğrenciye önce ismi sorularak, ismiyle hitap edilebilir.

Ebeveynlik hitaplarının ardından ikinci olarak öğretmenlerin öğrencilere daha çok isimleri, nadiren de soy isimleriyle hitap ettikleri belirlenmiştir. Karadüz ve Sayın (2015) de araştırmalarında öğretmenlerin, öğrencilerine daha çok isimleri ile hitap etmeye çalıştıklarını tespit etmişlerdir. İsim aşinalık, samimiyet ve sosyal yakınlık varsayımını temsil eder (Alkan Ataman, 2018; Sebastian ve

Bristow, 2008). Sınıf yönetimi açısından en doğru hitap öğrencinin ismidir. Öğrenciye ismi ile hitap etmek ona verilen değer göstergesi ve öğrenci için gurur kaynağı olabilir (Ada, 2019; Başar, 2016). Öğretmenlerin öğrencilerine isimleri ile hitap etmesi bir yakınlık göstergesi (Frymier ve Houser, 2000) ve sınıf yönetiminin önemli ilkelerinden biri olarak kabul edilir. Araştırma bulgularına göre de öğrenciye özellikle ismi ile hitap etmenin ardında sağlıklı iletişim kurma çabası, öğrencinin bir birey olduğunun ve değerli olduğunun hissettirilmesi, herhangi bir ayrımcılık algılanmaması gibi gerekçeler yer almaktadır. Bu nedenle öğrenciye ismiyle hitap etmek, öğretmen-öğrenci ilişkileri bakımından istenen ve olumlu bir tercihtir. Bu tercih güvene dayalı yakın iletişimin kurulmasına ve öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarının artmasına zemin hazırlayabilir. Öğrenci derse ve öğretmene yakın ilgi duyabilir (Can ve Arslan, 2018; Gündüz ve Bozkuş, 2016). Araştırma bulgularına göre bazen öğretmenlerin öğrencinin ismini bilmediği durumlarda diğer hitap biçimlerini tercih etmektedirler. Bu durumda öğretmenlerin, öğrencilerin isimlerini öğrenerek öğrencilerine isimleri ile hitap etmeleri daha istenen bir davranış olarak vurgulanabilir (Can ve Arslan, 2018). Ayrıca öğrenciye ismiyle hitap etme istenmeyen davranışlarla başa çıkma stratejileri arasında yer aldığı (Bozdemir, 2022; Özer vd., 2014) dikkate alınır olumlu sınıf ikliminin oluşumuna katkıda bulunabilir. Soy isim ise statü farklılıklarını, güç farkını ve boyun eğmeyi ima eden bir hitaptır (Sebastian ve Bristow, 2008). Hitap olarak çok az kullanılan soy isimler bazı spesifik durumlarda tercih edilebilmektedir. Sınıfta aynı isimli öğrencilerin bulunması üzerine karışıklığı olmaması için soy isim kullanılabilir (Keser ve Pachulia, 2021). Araştırmada yer alan katılımcılardan biri de sınıfta aynı isimli iki öğrencinin bulunması durumunda soy isimle hitap etmeyi tercih ettiğini dile getirmiştir. Ancak günümüzde Türk kültüründe öğretmenin öğrenciye soy ismi ile hitap etmesinin pek tercih edilmediğini söylemek mümkündür (Keser ve Pachulia, 2021). Özetle öğretmenlerin öğrencilerine isimleri ile hitap etmelerinin daha istenen bir tercih olduğunu belirtmek gerekir. Kendisine ismi ile hitap edilen kişi, kendisini bağımsız bir birey olarak görür, değerli olduğunu, kabul edildiğini ve benimsendiğini düşünebilir. Bu anlamda bireyin gelişimine de olumlu katkı yapabilir.

Son olarak bazı öğretmenlerin diğer hitapların dışında canım, yakışıklı, güzelim, tatlım, aslanım, bebeğim, çiçeğim, aslan parçası ve aşk böceğim gibi iltifat hitapları diye adlandırılacak hitapları kullandıkları belirlenmiştir. Önceki literatür bu konuda çok sınırlı olsa da Karadüz ve Sayın (2015), araştırmalarında öğretmenlerin kullandıkları hitaplar arasında canım ve tatlım gibi hitapların yer aldığını belirtmişlerdir. Bulguları göz önüne alındığında öğretmenlerin bu hitapları öğrencinin hoşuna gitmesi, sevildiğini hissetmesi, olumlu benlik gelişimi ve aile ortamı oluşması gibi gerekçelerle tercih ettikleri görülmektedir. Bu tür hitapların öğrenciler tarafından yanlış anlaşılma riski barındırdığını, suiistimal edilerek başka konularda kullanılma veya alan açma gibi davranışları beraberinde getirebileceğini, hatta öğrencilerin kendi aralarında bir ayrımcılık kaynağı olarak algılanabileceğini söylemek gerekir. Bu tür hitapların bir birey olarak öğrencinin psikolojik ve sosyal gelişimine negatif etki yapma potansiyeli taşıdığına altını çizmek gerekir.

Sonuç ve Öneriler

Öğrencilerin birer birey oldukları gerçeğinden hareketle öğrencilere yönelik tercih edilecek hitaplarda özenli olunması önemlidir. Öğrencilerin gelişimsel özellikleri ve sınıf yönetimindeki

olumlu etkileri dikkate alındığında, öğrencilere isimleri ile hitap etmenin daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Bu noktada kalabalık sınıfların varlığı ve haftalık ders saati az olan branş öğretmenlerinin çok sayıda sınıfa ve öğrencinin dersine girmesi nedeniyle öğrencileri tanımanın kolay olmadığı anlaşılabilmektedir. Ancak yine de öğretmenlerin, öğrencilerin isimlerini öğrenme çabalarını arttırarak olabildiğince onlara isimleriyle hitap etmeleri daha uygun görülmektedir. Ayrıca Türk kültüründe büyüklerin yaşça küçük olanlar için tercih ettikleri oğlum/kızım ebeveynlik gibi hitaplarını da kültürel özellikler çerçevesinde kabul edilebilir. Ancak öncelikli olarak öğrenciye ismi ile hitap etmeyi tavsiye edilmektedir. Fakat, araştırma bulgularında yer alan ve araştırmacıyı bu araştırmayı tasarlamaya iten iltifat hitapları kullanırken öğretmenlerin daha dikkatli olmaları gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu hitapların yanlış anlaşılma, öğrenciler arasında ayırım yapıldığı düşüncesi veya suistimal edilebilme gibi birtakım riskleri barındırdığını düşünülmektedir. Araştırmanın bulgularından hareketle sonraki çalışmalarda, öğretmenlerin hitap biçimlerinin öğrencilerdeki izlenimlerini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalar yapılabilir, öğretmenlerin hitap biçimleri ile öğrencilerin öğretmene, derse ve okula yönelik tutumları arasındaki ilişkiler araştırılabilir. Ayrıca öğretmenlerin hitap biçimleri ile sınıf yönetimi arasındaki ilişkileri konu edinen çalışmalar yapılabilir.

Etik Kurul İzni

Bu araştırma, Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 19/04/2023 tarihli 220248 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Kaynakça

- Ada, Ş. (2019). Sınıf içi olası sorunlara karşı alınabilecek önlemler (Ed. Z. Kaya). *Sınıf yönetimi*. Pegem Akademi.
- Afful, J. B. A. (2006) Address terms among university students in Ghana: A case study. *Language and Intercultural Communication*, 6(1), 76-91, <https://doi.org/10.1080/14708470608668909>
- Aktaş, E., & Yılmaz, İ. (2017). Eğitim fakültesi öğrencilerinin kullandıkları hitapların toplumdilbilim açısından incelenmesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 59, 577-594
- Alkan Ataman H. (2018). *Türkiye Türkçesinde Hitaplar* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Samsun.
- Başar, H. (2016). *Sınıf Yönetimi (20.Baskı)*. Anı Yayıncılık.
- Bozdemir, Z. (2015). İstenilmeyen türden öğrenci davranışları ve bu davranışları ortadan kaldırmak için öğretmenlerin başvurdukları yöntemlerin incelenmesi (Ankara-Gölbaşı ilçesi örneği). *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 6(1), 74-90. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijolt/issue/68008/1110641>
- Büyükalan Filiz, S. (2017). İletişim ve etkileşim (Ed. Ç. Özdemir). *Sınıf yönetimi*. Pegem Akademi.
- Can, E., & Arslan, B. (2018). Öğretmenlerin sınıf yönetimi yeterliklerine ilişkin öğrenci görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(18), 195-219. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ksbd/issue/38325/443953>
- Creswell, J. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (Çev. Ed. S. B. Demir). Siyasal.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130. <http://doi.org.10.1207/s15430421tip39032>.
- Frymier, A. B., & Houser, M. L. (2000) The teacher-student relationship as an interpersonal relationship. *Communication Education*, 49(3), 207-219, <https://doi.org/10.1080/03634520009379209>

- Gündüz, Y., & Bozkuş, K. (2016). Öğretmenlerin sınıf yönetimi ilkelerine uyma düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(209), 34-46. <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/36141/406063>
- Karadüz, A., & Sayın, H. (2015). Öğretmenlerin derslerindeki konuşma edimlerinin öğrencileriyle iletişimlerine etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 10(11), 883-908. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8568>
- Keser, B., & Pachulia, L. (2021). Gürcüce-Türkçe nezaket ve hitap kullanımındaki benzerlikler ve farklılıklar. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 155-170.
- Lehtimaja, I. (2011). Teacher-oriented address terms in students' reproach turns. *Linguistics and Education*, 22(4), 348-363. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2011.02.008>
- Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. (2010). Great Britain: Pearson Education Limited.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (3. Baskıdan çeviri)*. (Çev. Ed. S. Turan). Nobel.
- Oğuz, B. B. (2011). *Orhun yazıtlarında hitap biçimlerinin toplumsal dilbilim açısından bir analizi*. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri Kitabı (Ss.1203-1226). Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Özbay, M., & İpek, O. (2015). Ortaokul öğrencilerinin kullandıkları arkadaşlık hitaplarının konuşma eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 15, 90-105.
- Özer, B., Bozkurt, N., & Tuncay, A. (2014). İstenmeyen öğrenci davranışları ve öğretmenlerin kullandıkları başa çıkma stratejileri. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(2), 152-189. <https://dergipark.org.tr/en/pub/turkjes/issue/34151/377630>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (1. Baskı)*. (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Şirin). Pegem.
- Sabancı, A. (2014). Sınıf yönetiminin temelleri (Ed. M. Çelikten & M.Teyfur). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre sınıf Yönetimi*. Anı Yayıncılık.
- Sebastian, R. J., & Bristow, D. (2008) Formal or informal? The impact of style of dress and forms of address on business students' perceptions of professors. *Journal of Education for Business*, 83(4), 196-201. <http://dx.doi.org/10.3200/JOEB.83.4.196-201>
- Turan, S. (2020). Sınıf yönetiminin temelleri (Ed. M. Şişman & S. Turan). *Sınıf yönetimi*. Pegem Akademi.
- Yang, X. (2010). Address forms of English: Rules and variations. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(5), 743-745.
- Youssef, G. S. (2003). An investigation into the influences of teachers' classroom management beliefs and practices on classroom procedures. <https://www.aare.edu.au/data/publications/2003/you03353.pdf>